

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud České republiky rozhodl v senátu složeném z předsedy Vojena Güttlera a soudců Ivany Janů a Pavla Holländera o ústavní stížnosti **stěžovatelky společnosti GRATO spol. s r. o.**, IČ 410 33 281, se sídlem v Mariánských Lázních, Palackého 796/57a, zastoupené Mgr. Ivanou Sládkovou, advokátkou se sídlem v Praze 5, Janáčkovo nábř. 51/39, proti výroku II. rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 12. 1. 2012, čj. 134 EC 641/2010-36, spojené s návrhem na zrušení § 3 odst. 1 bod 1., 2., 3. a 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a s návrhem na zrušení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, za účasti Okresního soudu v Ostravě jako účastníka řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se z a m í t á.

II. Návrh na zrušení § 3 odst. 1 bod 1., 2., 3. a 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a na zrušení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, se o d m í t á.

Odůvodnění:

I.

1. Stěžovatelka se návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu domáhala přisouzení pohledávky 1008 Kč, a dále 300 Kč na soudním poplatku a 7920 Kč na odměně za zastupování. Svou pohledávku opírala o tvrzení, dle nichž „žalovaný/á cestoval/a MHD v Ostravě, přičemž se při kontrole oprávněným zaměstnancem Dopravního podniku Ostrava a.s. neprokázal/a na výzvu platným jízdním dokladem. Na základě této skutečnosti podepsal/a žalovaný/á „Dohodu s cestujícím“, s dopravcem: *DOPRAVNÍ PODNIK OSTRAVA a.s. ...*“. V této dohodě měl žalovaný (v řízení před Ústavním soudem vedlejší účastník) uznat co do důvodu a výše svůj dluh na jízdném a přírážce ve výši celkem 1008 Kč. Vedlejší účastník svůj dluh však ani zčásti nezaplatil. Stěžovatelka pohledávku získala cessí od společnosti

FREEDOM Investment s. r. o, jež ji nabyla stejným způsobem od zmíněného dopravního podniku.

2. Elektronickým platebním rozkazem ze dne 4. 3. 2011, čj. 134 EC 641/2010, Okresní soud v Ostravě stěžovatelce vyhověl a uložil vedlejšímu účastníkovi, aby do patnácti dnů ode dne doručení elektronického platebního rozkazu zaplatil stěžovatelce pohledávku ve výši 1008 Kč s příslušenstvím a 8220 Kč na náhradě nákladů řízení, nebo aby v téže lhůtě podal odpor.
3. Vzhledem k tomu, že se elektronický platební rozkaz nezdařilo vedlejšímu účastníkovi doručit, soud jej usnesením ze dne 21. 4. 2011, čj. 134 EC 641/2010-19, zrušil.
4. Přípisem datovaným dnem 28. 6. 2011 vyzval okresní soud zástupkyni stěžovatelky, „*necht' obratem doplní skutková tvrzení v žalobě, zejména uvede kdy měl žv. cestovat v MHD a na jaké lince bez jízdního dokladu atd. a to takovým způsobem aby soud mohl zvážit možnost postupu dle ust. § 115a o. s. ř.*“ (citováno včetně pravopisných chyb).
5. Poté, co stěžovatelka doplnila skutková tvrzení, soud usnesením ze dne 5. 8. 2011, čj. 134 EC 641/2010-28, vyzval zástupce stěžovatelky a vedlejšího účastníka, aby se ve lhůtě sedmi dnů vyjádřili, zda souhlasí s rozhodnutím bez jednání, s tím, že pokud se nevyjádří, bude se jejich souhlas předpokládat. Tuto výzvu soud doručoval vedlejšímu účastníkovi opět na adresu hlášeného trvalého pobytu, na níž se mu již předtím nezdařilo doručit elektronický platební rozkaz, neboť vedlejší účastník byl na této adrese neznámý.
6. Rozsudkem ze dne 12. 1. 2012, čj. 134 EC 641/2010-36, Okresní soud v Ostravě žalobě stěžovatelky ve věci samé zcela vyhověl a uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit jí částku 1008 Kč s příslušenstvím. Výrokem II. uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce částku 300 Kč na náhradě nákladů řízení. Výrok o náhradě nákladů řízení odůvodnil tak, že stěžovatelka byla v řízení úspěšná, a proto má dle § 142 odst. 1 o. s. ř. právo na náhradu nákladů řízení. Okresní soud konstatoval, že ohledně náhrady nákladů řízení zastává obdobné stanovisko, jaké vyslovil Ústavní soud v usnesení ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11 (a obdobně IV. ÚS 2855/10, I. ÚS 1877/10, IV. ÚS 3243/09). V odůvodnění dále podrobně a konkrétně vyložil, že stěžovatelka je podnikatelkou zabývající se nákupem a následným vymáháním pohledávek; jenom u Okresního soudu v Ostravě vede cca 8050 sporů, jejichž předmětem jsou pohledávky vzniklé z nezaplaceného jízdného při jízdě v MHD provozované Dopravním podnikem Ostrava a. s. Spočívá-li předmět podnikání stěžovatelky v nakupování a vymáhání pohledávek, měla by disponovat personálními, technickými i jiným zdroji potřebnými pro výkon podnikání, tedy i pro soudní uplatňování pohledávek. U podnikatelů, kteří se specializují na hromadné vymáhání pohledávek, je právní zastoupení účelné pouze tehdy, pokud nastanou okolnosti, které zjevně vybočují z obvyklého průběhu řízení daného typu, tedy typového řízení, v němž žalobce vymáhá dlužné jízdné a přírážku k němu. V souzené věci žádná mimořádná okolnost nenastala. Stěžovatelka své nároky uplatňuje vzorovým návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu, v němž mění jen identifikační údaje žalované strany, datum jízdy bez platného jízdního dokladu a linku MHD, číslo dohody uzavřené s cestujícím, celkovou výši dluhu a počátek prodlení (pozn. ÚS: v souzené věci, jak bude zřejmé z dalšího

výkladu, dokonce bylo individualizováno pouze označení vedlejšího účastníka, vše ostatní bylo vylíčeno typově). Vyplňování takových návrhů je ryze rutinní činnost, která nevyžaduje žádné odborné znalosti. Již tyto skutečnosti odůvodňují závěr o neúčelnosti právního zastoupení stěžovatelky. Stěžovatelka v žádné fázi řízení nepotřebovala pomoc advokáta, přesto se nechala zastoupit a požadovala náhradu nákladů s tím spojených. Žádné náklady, které vzniknou při zneužívání práva na právní pomoc, nelze považovat za účelně vynaložené. S ohledem na to, že náklady právního zastoupení nejsou účelně vynaloženými, zavázal soud vedlejšího účastníka pouze k úhradě částky 300 Kč, jež představuje zaplacený soudní poplatek.

II.

7. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení výroku II. v záhlaví uvedeného rozsudku okresního soudu, neboť má za to, že jí bylo porušeno její právo na soudní a jinou právní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na právní pomoc před soudem (čl. 37 odst. 2 Listiny), jakož i zásada vyjádřená v čl. 90 Ústavy ČR, podle níž jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Stěžovatelka namítá, že při vyčíslení jejích nákladů je nutno přihlídnout k tomu, že nejde pouze o zpracování elektronického podání, ale *„že na celém souboru pohledávek musí pracovat tým zaměstnanců, musí být hrazena jejich mzda, příslušný software, nájem za kancelářský prostor a její provoz, a navíc k tomu je vždy potřebná odborná pomoc advokáta“*. Dále stěžovatelka namítá, že soud neodkázal na žádné zákonné ustanovení, a tudíž nevyužil ani svého diskrečního oprávnění dle § 150 či § 151 odst. 2 o. s. ř.; jeho rozhodnutí je proto svévolné. Dle mínění stěžovatelky *„není na soudu, aby hodnotil zda vynaložení nákladů na právní pomoc bylo pro žalobce účelné či nikoliv“* (citováno včetně pravopisných chyb). Dle mínění stěžovatelky soud nepatřičně přihlédl k tomu, že stěžovatelka je právnickou osobou, a je tak ekonomicky silnější než žalovaná osoba fyzická. Stěžovatelka rovněž poukazuje na postavení postupitele a postupníka, na stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 201/2008, cituje úryvky z některých nálezů Ústavního soudu, a poukazuje na novelu vyhlášky č. 484/2000 Sb. Vyjadřuje rovněž přesvědčení, že *„nemá být soudy podporována situace, kdy u bagatelních záležitostí je trpěno porušování práva (při např. jízdě na černo) a to bez jakýchkoliv citelnějších následků“*.
8. V dalších podáních, doručených Ústavnímu soudu 20. 7. 2012 a 23. 7. 2012, stěžovatelka dovozovala, že jedním ze základních práv je rovněž právo být zastoupen advokátem; za tohoto stavu by pak úspěšný účastník měl mít také právo na náhradu nákladů s tím spojených. Usuzovala rovněž, že pokud by se argumenty použité v odůvodnění napadeného rozsudku vztáhly též na tzv. palmární žaloby, nemohla by být úspěšným žalobcům náhrada nákladů přiznávána. Dále též poukázala na nález I. ÚS 3923/11.
9. Bezprostředně před ústním jednáním, konaným dne 25. 7. 2012, stěžovatelka předložila další doplnění ústavní stížnosti, jehož obsahem učinila především návrh na zrušení § 3 odst. 1 bodu 1. až 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb. a § 202 odst. 2 o. s. ř. Napadená ustanovení vyhlášky č. 484/2000 Sb. jsou dle mínění stěžovatelky v rozporu se závěry vyslovenými v nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11. Obecné soudy rozhodují o nákladech řízení libovolně; stěžovatelka se domnívá, mají na výběr, zda budou postupovat dle vyhlášky nebo dle zmíněného nálezu. Absence opravných

prostředků pak zamezuje sjednocení judikatury, což je v rozporu s právem na spravedlivý proces.

10. Okresní soud v Ostravě ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na obsah napadeného rozhodnutí.
11. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil.
12. U ústního jednání stěžovatelka setrvala na svých vývodech a obsáhle zopakovala všechny výhrady, které ve svých četných návrzích u tohoto soudu uváděla. Poukázala na to, že v otázce náhrady nákladů řízení panují v judikatuře obecných soudů rozpory. Zdůraznila, že v souzené věci jí byla přiznána částka odpovídající toliko zaplacenému soudnímu poplatku, byť jí přirozeně vznikly i náklady jiné. V konkrétní věci dále zdůraznila, že se vedlejší účastník dostal do dlouhodobého prodlení. Dále stěžovatelka poukázala na rozpor mezi původním zrušeným elektronickým platebním rozkazem, v němž jí byly náklady spojené se zastupováním advokátem přiznány, a ústavní stížností napadeným rozsudkem. Konečně stěžovatelka uvedla, že rozpornost v judikatuře obecných soudů ohledně nákladů řízení negativně přispívá k prohlubování právní entropie.

III.

13. Ústavní stížnost není důvodná.
14. Judikatura Ústavního soudu se opakovaně zabývá náhradou nákladů civilního soudního řízení. Často se v ní poukazuje na to, že samotná pře o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98, II. ÚS 130/98, I. ÚS 30/02, IV. ÚS 303/02, III. ÚS 255/05 a řadu dalších). Na stranu druhou Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu otázka náhrady nákladů řízení tak může nabýt ústavně právní dimenze například tehdy, pokud by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu ze strany obecného soudu byl obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti (viz např. nález sp. zn. III. ÚS 624/06).
15. Ústavní soud v nedávné době rovněž rozhodoval o značném množství ústavních stížností, v nichž podnikatelé specializující se na skupování a vymáhání pohledávek brojili proti tomu, že jim při rozhodování o náhradě nákladů řízení nebyly přiznány náklady spojené se zastoupením advokátem, ač ve věci samé měli plný úspěch (jenom stěžovatelka k dnešnímu dni podala více než čtyři stovky takových ústavních stížností). Krom jediné věci byly ústavní stížnosti, o nichž již zdejší soud rozhodl, vyřízeny formou usnesení. Význam těchto rozhodnutí však nelze bagatelizovat právě jenom proto, že mají formu usnesení, a nikoliv nálezu, či proto, že jimi byly ústavní stížnosti většinou odmítány pro zjevnou neopodstatněnost. V řadě těchto usnesení se totiž k danému problému Ústavní soud vyslovil i po obsahové stránce; na těchto právních názorech, z nichž některé budou zmíněny, setrvává i nadále.

16. Je proto na místě připomenout, že v usnesení ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2771/11, Ústavní soud potvrdil právní názor obecného soudu, dle něž lze přiznat jenom náhradu těch nákladů řízení, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva: „...pokud občanský soudní řád ponechává otázky nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, úvaze obecných soudů, a ty v jednotlivých případech přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své úvahy dostatečně odůvodní, nelze jejich postup z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený“.
17. Tutéž myšlenku vyjadřuje usnesení ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3259/11, jež nadto poukazuje na hromadnost, jednoduchost a administrativní povahu projednávaných věcí: „*Obecný soud se danou věcí, a to zejména pokud jde o napadený výrok o nákladech řízení, pečlivě zabýval, přičemž zcela správně v souladu se zákonnou úpravou vysvětlil nutnost posuzování účelnosti vynaložených nákladů jako podmínky jejich přiznání. Jeho rozhodnutí nepokládá Ústavní soud za nepředvídatelné, neboť reaguje na stav vzniklý množstvím hromadně stěžovatelem podávaných žalob ve srovnatelných, skutkově i právně vesměs jednoduchých věcech, nehledě k tomu, že stěžovateli před vydáním rozhodnutí byla soudem dána možnost uplatnit tvrzení, která považuje za způsobilá zdůvodnit účelnost právního zastoupení. Napadené rozhodnutí podle Ústavního soudu také neobsahuje prvky libovůle, neboť nepřiznání nákladů řízení stěžovateli v plné jím požadované výši, odůvodněné jejich nepotřebností, resp. za soudem v rozhodnutí popsaného stavu nadbytečností a tedy neúčelností ve smyslu aplikovaného ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř., je soudem řádně zdůvodněno, přičemž je opodstatněně poukazováno mj. na nikoliv odbornou, nýbrž pouze ‚administrativní‘ samotným stěžovatelem za uvedené situace zvládnutelnou povahu činnosti zvoleného advokáta v souzené věci. Závěr vedoucí k nepřiznání části uplatněných nákladů řízení považuje tak Ústavní soud za akceptovatelný a do ústavně zaručených práv stěžovatele nezasahující.‘*“
18. Srov. též usnesení ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. III. ÚS 3303/11: „*Stojí za to zaznamenat, že i v této věci nemá Ústavní soud závěr obecného soudu, že náklady advokátního zastoupení nebyly náklady účelně vynaloženými, za ústavně neakceptovatelný, a to i vzhledem k těm důvodům, na které soud poukázal, včetně kontextuálně ukotvených úvah na téma článku 37 odst. 2 Listiny, důsledků podnikatelského zaměření stěžovatele, ‚hromadnosti‘ zastoupení v činnostech triviálních (rutinních), jakož i odborné, rovněž ‚advokátní‘, způsobilosti samotného zastoupeného.‘*“
19. Na shora uvedených závěrech nic nezměnil ani náleze ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, v němž Ústavní soud vyslovil, že „*obecné soudy mohly uzavřít, že se jim, a to s ohledem na nutnost dodržení principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhrady nákladů, jako spravedlivé jevílo, a to jak ve vztahu k předmětu řízení, jeho účastníkům a okolnostem zmíněným v bodě 27, ale též s ohledem na plynulost řízení před soudy prvního stupně, určit výši odměny za zastupování advokátem jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny‘*“. Citovanou myšlenku nelze interpretovat tak, že by ve všech věcech tohoto typu musela být úspěšným žalobcům přiznávána náhrada nákladů řízení ve výši odpovídající vymáhané jistině; takový závěr by byl hrubě zkreslující, neboť by pomíjel kontext, v jakém byl předestřený právní názor vysloven. V citovaném nálezu se Ústavní soud totiž vůbec nezabýval věcí, v níž nebyla přiznána žalobci náhrada nákladů spojených se zastupováním advokátem s poukazem na neúčelnost takových nákladů;

napadena byla rozhodnutí, která i tyto náklady přiznala, avšak odměna za zastupování nebyla vyčíslena paušálně podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., nýbrž podle advokátního tarifu. Ústavní soud v označeném nálezu dospěl k závěru, že takové rozhodnutí – mající výslovnou oporu v § 151 odst. 2 o. s. ř. – není ústavně nekonformní. Vedle toho se vyjádřil rovněž k výši odměny za zastupování coby ekvivalentu jistiny. Svůj právní názor však pouze „nabídl obecným soudům“ (IV. ÚS 1914/12) jako možnou ústavně konformní variantu, založenou na aplikaci § 150 o. s. ř. Lze tedy shrnout, že zmíněný nález aproboval jako ústavně konformní postup obecných soudů opírající se jak o § 151 odst. 2 o. s. ř. (stanovení odměny za zastupování podle advokátního tarifu), tak podle § 150 o. s. ř. (moderace výše odměny za zastupování s ohledem na proporcionalitu mezi výší vymáhané částky a výší odměny a dalších relevantních faktorů). Nebyla jím však ani v nejmenším popřena myšlenka, že úspěšnému účastníku lze přiznat pouze takové náklady, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, vyslovená v předcházející judikatuře Ústavního soudu; k účelnosti odměny za zastupování se citovaný nález konec konců ani nevyjadřuje, neboť napadená rozhodnutí obecných soudů na této argumentaci založena nebyla a ústavní stížnost se pochopitelně za této situace účelnosti také nedotýkala. Je přitom samozřejmé, že výší nákladů spojených se zastupováním advokátem se lze zabývat teprve tehdy, dospěje-li soud k závěru, že jde o náklady účelně vynaložené. Tam, kde o náklady spojené se zastupováním advokátem nebude možno považovat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, nemůže soud jejich náhradu vůbec přiznat, a nemá tedy ani smysl o jejich případné výši uvažovat.

20. Na rozdíl od situace, jíž se zabýval nález sp. zn. I. ÚS 3923/11, je napadené rozhodnutí založeno právě na tom, že náklady spojené se zastupováním advokátem soud úspěšnému žalobci nepřiznal, neboť je považoval za neúčelné. K tomu Ústavní soud v návaznosti na svou předchozí judikaturu považuje za důležité dodat následující: Základní zásadou, jež ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného řízení, je zásada úspěchu ve věci. Ta je v platném právu vyjádřena v § 142 odst. 1 o. s. ř. Toto ustanovení ukládá soudu, aby přiznal tomu účastníku, který měl ve věci plný úspěch, proti účastníku, který úspěch neměl, „náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva“. Strana, která ve sporu podlehla, tedy nehradí úspěšné procesní straně veškeré její náklady, ale jediné takové náklady, jež lze považovat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Důraz na účelnost nákladů, které se mají hradit, je zcela opodstatněný a pro procesní právo typický; viz např. § 129 odst. 1 o. s. ř. z roku 1950, § 41 odst. 1 civilního řádu soudního, či § 91 odst. 1 německého ZPO.
21. Pravidlo, dle něž lze úspěšné procesní straně přiznat náhradu toliko účelně vynaložených nákladů, se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (na odměnu za zastupování, paušální náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Ústavní soud nesdílí stěžovatelčin právní názor upírající soudu oprávnění posuzovat účelnost těchto nákladů; naopak povinnost k posouzení jejich účelnosti při rozhodování o náhradě nákladů řízení výslovně vyplývá z § 142 odst. 1 o. s. ř. Tento závěr se opírá nejen o jazykový výklad zmíněného ustanovení; ani pomocí jiných interpretačních metod totiž nelze korektně snést přesvědčivé argumenty pro právní názor vyjímající náklady spojené se zastupováním advokátem z posouzení toho, zda byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, či nikoli.

22. Zvažuje-li soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení otázku, zda náklady spojené se zastupováním advokátem lze považovat za náklady účelně vynaložené, neměl by pouštět ze zřetele i samotný účel civilního procesu jako takového. Jeho účelem je poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním hmotným právům a právem chráněným zájmům. V souladu s tímto vymezením účelu civilního procesu nejsou situace, na něž Ústavní soud již v minulosti upozorňoval, kdy se civilní řízení vede nikoliv kvůli věci samé, ale kvůli částce, která může být přiznána na náhradě nákladů řízení (náleze ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 3698/10). Nelze připustit, aby civilní soudní řízení bylo odtrženo od jeho skutečného společenského poslání a aby se místo poskytování ochrany stalo výlučně nástrojem sloužícím k vytváření snadného a nijak neodůvodněného zisku na úkor protistrany. I pro náklady řízení tedy platí obecná myšlenka, kterou zdejší soud vyslovil již v nálezu ze dne 20. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08: „*Jednotlivé instituty občanského soudního řádu a jiných procesních předpisů je proto nutno upravit, a úpravu interpretovat a aplikovat tak, aby - při zachování ostatních základních principů a východisek civilního procesu - odpovídaly takto vymezené ochranné funkci civilního práva procesního*“. Nebude-li civilní proces ochranou funkci plnit, ztrácí tím jeho existence jakékoli společenské opodstatnění.
23. Z tohoto hlediska lze za účelně vynaložené náklady ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem tomuto vymezení zpravidla budou odpovídat. Tomuto pravidlu však nelze přisuzovat absolutní, bezvýjimečnou povahu; mohou se vyskytovat i situace, za nichž náklady spojené se zastoupením advokátem nebude možno považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu.
24. Takovou situaci, kdy náhradu nákladů řízení spojených se zastoupením advokátem nebude možno přiznat, je krom jiného zneužití práva na zastupování advokátem. Zákaz zneužití práva je právní zásadou, jež se uplatňuje nejen v hmotném právu, ale též v právu procesním; v platném právu ji dokonce výslovně vyjadřuje § 2 o. s. ř. Ve shodě s literaturou (Lavický, P. Účelnost nákladů spojených se zastoupením advokátem. Právní fórum, 2012, č. 5, s. 191 a násl.) lze za zneužití procesního práva považovat jednání procesní strany, které je v rozporu s účelem procesní normy či procesního institutu, a jímž se procesní strana snaží pro sebe dosáhnout výhody nepředpokládané procesním právem, nebo zmařit řádný postup řízení. Jedním z případů zneužití procesního práva je šikanózní jednání; od obvyčejného zneužití práva se liší tím, že je vedeno přímým úmyslem způsobit protistraně škodu.
25. Čl. 37 odst. 2 Listiny přiznává každému právo na právní pomoc mj. v řízení před soudy. Na úrovni občanského soudního řádu je toto právo garantováno především možností nechat se zastupovat v řízení advokátem. Z okolností, které přesvědčivě popsal okresní soud v odůvodnění svého rozhodnutí (viz shora), jakož i ze samotného textu ústavní stížnosti je možno dovodit, že stěžovatelka se v řízení nenechala zastoupit proto, aby jí byla poskytována kvalifikovaná právní pomoc osobou práva znalou, ale jedinečně za účelem dosažení bezdůvodného zisku. Opětovné zastupování stěžovatelky advokátem tedy neodpovídá účelu, který procesní právo v tomto institutu sleduje, a stěžovatelka se jím snaží získat výhodu, kterou procesní právo nepředpokládá. Takové počínání lze podřadit pod kategorii zneužití procesního práva. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka usiluje o dosažení

bezdůvodného zisku prostřednictvím náhrady nákladů spojených se zastoupením advokátem, je možno takové jednání charakterizovat dokonce jako šikanózní, neboť je vedeno přímým úmyslem způsobit žalovanému újmu v podobě částky, kterou by musel zaplatit na náhradě nákladů spojených se zastoupením advokátem.

26. Ústavní soud nesdílí námitku stěžovatelky, obsaženou v doplnění její ústavní stížnosti, již se dovolává práva na právní pomoc. Jak již konstatoval Ústavní soud kupř. v usnesení sp. zn. III. ÚS 2284/12, právo na právní pomoc a náhrada nákladů řízení se zastupováním spojených jsou dvě různé věci; obě spolu sice souvisejí, nikoliv však neoddělitelně. Právo na náhradu nákladů řízení, včetně těch, jež jsou spojeny se zastupováním advokátem, se odvíjí od jiných předpokladů, než samotná možnost nechat se v řízení zastupovat. To je konec konců patrné i z toho, že existují soudní řízení, v nichž se dle znění zákona účastníkům řízení právo na náhradu nákladů řízení nikdy nepřiznává; nelze přitom tvrdit, že by taková ustanovení byla v rozporu s právem na právní pomoc, neboť žádnému účastníku právo nechat se v řízení zastupovat neupírají. Stejně jako není porušením práva na právní pomoc, nepřizná-li soud náhradu nákladů spojených se zastoupením advokátem účastníku, který ve věci neměl úspěch, není jeho porušením ani to, nepřizná-li soud tyto náklady úspěšnému účastníku, dospěje-li k závěru, že jsou naplněna zákonná kritéria, za nichž soud náhradu nákladů přiznat nemůže, kupř. právě proto, že jde o náklady, které nebyly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.
27. Ohledně závěru, že účelem zastoupení v dané věci nebylo poskytování právní pomoci, považuje Ústavní soud za vhodné – krom skutečností uváděných okresním soudem v odůvodnění jeho rozhodnutí (povinnost zabezpečit podnikatelskou činnost vlastními zdroji, skutková a právní jednoduchost věci, či její administrativní povaha, obvyklý průběh řízení daného typu) – poukázat i na podobu, jakou měl v této konkrétní věci návrh na vydání elektronického platebního rozkazu. Ze shora uvedeného stručného přehledu průběhu řízení před Okresním soudem v Ostravě (zejm. viz bod 1) vyplývá, že návrh na vydání elektronického platebního rozkazu, který podala stěžovatelka, je ve své podstatě návrhem typovým. Typovost plyne z toho, že vylíčení skutečností, z nichž vyplývá právo na zaplacení peněžité částky, lze bez omezení opakovaně používat pro jakéhokoli cestující, kteří se při kontrole zaměstnancem zmíněného dopravního podniku neprokázali platným jízdním dokladem a podepsali tzv. dohodu s cestujícím. To je patrné i ze shora citovaného způsobu vyjadřování „*žalovaný/á cestoval/a*“ apod. Motivace je zřejmá: je jí snaha o maximalizaci zisku při minimalizaci námahy. Tímto způsobem lze totiž při vynaložení nepatrného úsilí vytvářet tisíce návrhů na vydání elektronických platebních rozkazů; v každém návrhu se mění jediné identifikační údaje o žalovaném, vše ostatní zůstává.
28. Z procesního pohledu však takový návrh nemůže obstát, neboť neobsahuje konkrétní a určitá skutková tvrzení. Je snad možno dovodit jediné to, že výrazem „*žalovaný/á*“ se míní konkrétní žalovaný nebo žalovaná, vůči nimž návrh směřuje. To je však všechno. Návrh neobsahuje jakékoliv konkrétní tvrzení stran toho, kterého dne a hodiny měl žalovaný bez platného jízdního dokladu cestovat dopravním prostředkem, o jaký dopravní prostředek se jednalo, o jaké číslo spoje šlo, či kdo byl „*oprávněný*“ zaměstnanec, jenž provedl kontrolu a z čeho jeho oprávnění ke kontrole vyplývalo.

29. Na uvedeném závěru nic nemění ani okolnost, že stěžovatel přiložil k návrhu naskenovanou kopii „*dohody s cestujícím*“, z níž některé – nikoliv však všechny – konkrétní skutečnosti plynou. Nelze totiž směšovat skutková tvrzení, která procesní strana činí, s prokazováním jejich pravdivosti. Prvořadým v civilním sporném řízení je vždy skutkové tvrzení, a to tvrzení určité a konkrétní. Důkazní návrh, který procesní strana zatížená důkazním břemenem činí, slouží k prokázání pravdivosti určité tvrzené skutečnosti, a nikoliv k uvádění nových skutečností do řízení, či k upřesnění a konkretizaci typových, paušálních a nekonkrétních tvrzení.
30. Návrh na vydání elektronického platebního rozkazu je přitom návrhem na zahájení řízení. Musí proto obsahovat obecné náležitosti podání, vyjmenované v § 42 odst. 4 o. s. ř., náležitosti návrhu na zahájení řízení dle § 79 odst. 1 o. s. ř., jakož i náležitosti plynoucí z § 172 odst. 1 o. s. ř., jehož obdobného použití se dovolává § 174a o. s. ř. Návrh na vydání elektronického platebního rozkazu tak musí mj. obsahovat vyličení rozhodujících skutečností; těmi jsou skutečnosti odpovídající skutkovým znakům právní normy, z níž žalobce dovozuje požadované peněžité plnění. Svá skutková tvrzení nemůže žalobce uvádět obecně, nekonkretizovaně či paušálně, neboť taková podoba tvrzení neumožňuje ověřit jejich pravdivost v rámci procesního dokazování, a dále porušuje rovnost stran tím, že vylučuje či ztěžuje substancované vyjádření protistrany. Je proto nezbytné trvat na tom, aby rozhodující skutečnosti byly vyličený vždy dostatečně konkrétně a určitě. Nestane-li se tak přímo v návrhu, je soud povinen buď postupovat podle § 43 o. s. ř., nebo tam, kde je odstraňování vad zákonem (což je po 1. 9. 2011 dle nového znění § 174a odst. 3 o. s. ř. i případ elektronického platebního rozkazu) vyloučeno, návrh odmítnout. Postup okresního soudu, který stěžovatelku vyzval ke konkretizaci skutkových tvrzení teprve poté, co rozhodl platebním rozkazem (jež posléze zrušil), je z tohoto hlediska zcela nesprávný.
31. Pro řízení o ústavní stížnosti stěžovatelky, směřující proti nákladovému výroku, je však podstatné především to, že typový způsob, jakým stěžovatelka svou pohledávku v návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu uplatnila, je výmluvným dokladem toho, že účelem zastoupení nebylo poskytování právní pomoci, ale – jak Ústavní soud vyjádřil již v usnesení ze dne 14. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 1325/11 – „*parazitování na drobných pohledávkách vůči občanům, které jsou uměle ‚nafukovány‘ do nesmyslné výše, za účelem zajištění snadného výdělku*“. Takové počínání je zneužitím práva na zastoupení advokátem, resp. dokonce procesní šikanou, a proto náklady s ním spojené nelze stěžovatelce přiznat, ačkoli ve věci samé uspěla.
32. Ústavní soud považuje rovněž za důležité vyjádřit se k námitce stěžovatelky, vytýkající soudům podporu porušování práva v bagatelních věcech bez jakýchkoliv citelnějších následků. K tomu je nutno v první řadě zdůraznit, že v každém řízení – tedy i v řízeních bagatelní povahy – musí být zaručeno právo na spravedlivý proces všem účastníkům. Ani procesní straně, která je z hmotněprávního hlediska v právu, nelze proto tolerovat, zneužívá-li své subjektivní procesní právo, nadto k újmě protistrany. Nelze souhlasit ani s poukazem stěžovatelky na absenci „citelnějších následků“. Jedním z ústavních principů, na nichž je každý právní stát vybudován, je princip právní jistoty. Tento princip má řadu rozmanitých aspektů; pro oblast sankcionování protiprávního jednání z něj vyplývá, že každý, kdo se takového jednání dopustil, se může spoléhat na to, že takové jednání bude postiženo sankcí, ovšem sankcí, kterou zákon za toto protiprávní jednání předpokládá, a nikoliv

sankcí zákonem nepředvídanou (viz Knapp, V. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 205). Nestačí ovšem, že sankci předpokládá zákon; sankce totiž musí být přiměřená protiprávnímu jednání, které jí má být postiženo. Neúměrné zvyšování sankcí četnost protiprávního jednání nejen nesnižuje, ale naopak s sebou může nést další negativní důsledky (*Op. cit.*, s. 36-37). Z tohoto hlediska Ústavní soud připomíná, že vedlejší účastník nesplnil svou povinnost prokázat se platným jízdním dokladem v hodnotě 8 Kč. Zákonem předvídanou sankcí za toto protiprávní jednání, je přírážka k jízdnému [§ 18a odst. 2 písm. c) zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě]. Výši přírážky stanoví přepravce v přepravních podmínkách, nesmí však překročit hranici 1000 Kč (§ 18a odst. 3 citovaného zákona); tohoto horního limitu bylo využito i v souzené věci. Protiprávní jednání vedlejšího účastníka, spočívající v nesplnění povinnosti v hodnotě 8 Kč, bylo tedy sankcionováno zákonem předvídanou a přepravními podmínkami konkretizovanou sankcí v podobě přírážky k jízdnému, a to ve výši, která mnohonásobně převyšuje částku, kterou žalovaný nezaplatil na jízdném; mj. s ohledem na generální a speciální prevenci však lze i tuto částku považovat ještě za přiměřenou. Argumentace stěžovatelky však směřuje k tomu, aby tato zákonem předvídaná a přiměřená sankce byla (k jejímu prospěchu) fakticky multiplikována dalšími tisícikorunovými částkami na náhradě nákladů spojených se zastupováním advokátem; o další „citelné zvýšení“ se pak zřejmě má postarat praxe uplatňování řady pohledávek vůči jednomu žalovanému tolika návrhy na vydání elektronického platebního rozkazu, kolik je těchto pohledávek, přestože jde o věci vycházející ze skutkově a právně obdobného základu, či dokonce samostatného uplatňování jistiny a příslušenství, či podobných postupů sledujících stejný, s procesním právem neslučitelný, účel. To je však zcela nepřijatelné, neboť – kromě toho, že jde o zneužití práva – taková „sankce“ není ani přiměřená, ani zákonem předvídaná, ba dokonce není ani sankcí. Náhrada nákladů řízení, o nichž soud rozhoduje dle § 142 odst. 1 o. s. ř., nemá směřovat k „potrestání“ neúspěšného účastníka, ale jediné k tomu, aby straně, která uspěla, byly kompenzovány náklady, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.

33. Poukazuje-li stěžovatelka na tzv. palmární žaloby, dovolává se tím zcela jiné procesní situace, než jaká nastala v projednávané věci. Vzhledem k tomu, že v řízení o stěžovatelčině ústavní stížnosti nemá tato námitka význam, Ústavní soud se jí věcně nezabýval.
34. Konečně Ústavní soud zdůrazňuje, že kritéria pro stanovení konečné výše přiznané náhrady nákladů řízení v individuálním případě není věcí Ústavního soudu. Výklad jednoduchého práva je svěřen soudům obecným, kterým zároveň nelze upřít možnost vývoje právního názoru a posunu soudní praxe. Pokud judikatura obecných soudů reaguje na judikaturu Ústavního soudu (jako je tomu v řešené otázce) a vykazuje následně určitý rozptyl co do faktické výše přiznávaných náhrad nákladů řízení, není úkolem Ústavního soudu tuto praxi sjednocovat prostřednictvím uplatnění kasační pravomoci.

IV.

35. V posledním doplnění ústavní stížnosti navrhla stěžovatelka, aby Ústavní soud zrušil ustanovení § 3 odst. 1 bodu 1. až 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb. a § 202 odst. 2 o. s. ř.

36. Podle § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, může být spolu s ústavní stížností podán návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jestliže podle tvrzení stěžovatele jsou v rozporu s ústavním zákonem, popřípadě se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že stěžovatel může svým akcesorickým návrhem napadat pouze takové ustanovení právního předpisu, jehož uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, tedy na základě jehož aplikace bylo vydáno ústavní stížností napadené rozhodnutí.
37. Tuto podmínku však stěžovatelčin návrh nespĺňuje. Napadený výrok rozhodnutí okresního soudu o nákladech řízení nestojí na aplikaci vyhlášky č. 484/2000 Sb. Jak je patrné z předchozího textu tohoto nálezu, okresní soud své rozhodnutí založil na § 142 odst. 1 o. s. ř. a dospěl k závěru, že náklady spojené se zastupováním advokátem nelze považovat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. S ohledem na tento závěr se logicky nezabýval (ani nemohl) výši odměny za zastupování advokátem, a vyhlášku č. 484/2000 Sb. neaplikoval.
38. Je rovněž zřejmé, že neexistuje přímý vztah ani mezi § 202 odst. 2 o. s. ř. a ústavní stížností napadeným výrokem rozhodnutí okresního soudu. Citované ustanovení občanského soudního řádu nepřipouští odvolání proti rozsudkům, jimiž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 10 000 Kč (bez ohledu na výši příslušenství), vyjma rozsudků pro uznání a zmeškání. Toto ustanovení se v souzené věci uplatnilo potud, že stěžovatelka nemohla výrok o nákladech řízení, s nímž nesouhlasila, napadnout odvoláním. Na samotný obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí však § 202 odst. 2 o. s. ř. nemá nejmenší vliv, neboť – jak již bylo několikrát řečeno – odůvodnění výroku o nákladech v rozsudku okresního soudu stojí na tom, že odměna za zastupování advokátem není v této konkrétní věci nákladem účelně vynaloženým, tedy na aplikaci § 142 odst. 1 o. s. ř. Nelze proto tvrdit, že by mezi § 202 odst. 2 o. s. ř. a obsahem rozhodnutí, proti němuž ústavní stížnost směřuje, byl natolik úzký vztah, že „*nebýt napadeného ustanovení právního předpisu, nebylo by vydáno ani napadené rozhodnutí nebo uskutečněn jiný zásah orgánu veřejné moci, nebo by k nim došlo jinak co do obsahu nebo účinků zásahu a procedury, která mu předcházela*“ (Langášek, T. in kol.: Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha: ASPI, 2007, s. 367). Pro výrok o nákladech řízení a odůvodnění tohoto výroku je § 202 odst. 2 zcela bez významu.
39. Z těchto důvodů Ústavní soud návrh na zrušení citovaných ustanovení vyhlášky č. 484/2000 Sb. a § 202 odst. 2 o. s. ř. odmítl dle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jakožto návrh podaný osobou zjevně neoprávněnou.

V.

40. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení ústavně garantovaných práv stěžovatelky, a ústavní stížnost proto dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Návrh na zrušení § 3 odst. 1 bodu 1. až 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb. a § 202 odst. 2 o. s. ř. Ústavní soud odmítl z důvodů

uvedených výše dle § 43 odst. 1 písm. c) ve spojení s odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 25. července 2012

Vojen Güttler, v. r.
předseda senátu